

بهترین قصه‌های تاریخی تهران جایزه می‌گیرند

صفحه «روایت تهران» که پیش روی شماست، به انعکاس روایت‌های خواندنی تاریخ تهران قدیم و سرگذشت شخصیت‌ها و نامداران، خیابان‌ها و گذرها، واقعه‌های تأثیرگذار و تاریخ شفاهی طهران تعلق دارد؛ با عکس‌های بازمانده از خاطرات تهران دیروز و قصه‌ها و ماجراهای پس پشت این عکس‌ها، شما هم می‌توانید در انتشار این صفحه که متعلق به خود شما و شهر شماست ما را همراهی کنید. «همشهری» بهترین عکس‌ها و قصه‌هایی را که برای ما ارسال می‌کنید با نام خودتان منتشر و به شما «همشهریان همراه» هدیه‌ای تقدیم می‌کند.

نشانی و شماره تماس ما: mahaleh@hamshahri.org و ۴۶۴-۲۳۳۴۵۵

معتبرترین کتابخانه مدرن ایران در چه سالی افتتاح شد؟

یار مهربان در عمارت نورچشمی شاه قاجار

سمریا بابا جانپور
روزنامه‌نگار

کتاب‌های چاپی، سربلی، سنگی و خطی، نشر بهای ادواری، سند ملی و بین‌المللی، عکس و نقشه‌های تاریخی، منابع شنیداری و دیداری و... این مرکز را به یکی از معتبرترین کتابخانه‌های ایران تبدیل کرده‌است.

عمارت عزیزی که در حال حاضر ساختمان فعلی کتابخانه مجلس شورای اسلامی به‌عنوان نخستین کتابخانه مدرن در آن قرار دارد در ۲ طبقه با ایوانی زیبا و نمایی آمیخته با سبک‌های سنتی و نوین معماری است. این بنا متعلق به عزیز السلطان، ملیچک مورد علاقه ناصرالدین شاه بود که بعدها به مجموعه عزیزی معروف می‌شود. اول میرزا احمدخان گروسی بود. امین‌آقا گروسی، همسر ناصرالدین شاه پسر بچه‌دار نمی‌شد، به همین دلیل غلامعلی خان عزیز السلطان، پسر برادرش را پیش خود نگه داشت. غلامعلی در کودکی به دلیل شیرین زبانی‌اش و نجات جان ناصرالدین شاه به نورچشمی شاه قاجار تبدیل و شاه او را ملیچک نانی خواند. او در بزرگسالی از مرقبین شاه قاجار به‌شمار می‌آمد و ناصرالدین شاه لقب سردار محترم را به او داد و عجب نبود که شاه قاجار چنین عمارت زیبایی را برای اسکان ملیچک نورچشمی‌اش انتخاب کند.

نخستین کتابخانه رسمی و مدرن ایران با هدف پیگیری فکری و حمایت از نمایندگان مجلس با هدف ایجاد حکومتی جدید، سال ۱۳۰۴ بعد از انقلاب مشروطه تأسیس شد. البته نخستین تلاش‌های مؤثر برای راه‌اندازی کتابخانه مدرن در ایران توسط مرتضی قلی خان هدایت (صنیع الدوله) که رئیس مجلس وقت بود، شروع شد. او دستور داد تا کتاب‌هایی در زمینه حقوق خرید و جمع آوری شود. کم‌کم، ۲۰۲ جلد از کتاب‌های خطی و کتیب «میرزا ابوالحسن جلوه» و بعدتر بیش از هزار جلد از کتاب‌های اهدایی احتشام‌السلطنه را اضافه کرد. همین دوران بود که فضای محدود در کنار حوضخانه ساختمان قدیمی مجلس، معروف به ساختمان مشروطه ساختند تا کتابخانه باشد. بالاخره تلاش‌ها در سال ۱۳۰۴ نتیجه داد و ساختمانی در ضلع شرقی باغ بهارستان، یعنی عمارت عزیزی (عزیز السلطانی) خریداری و قسمتی از آن برای تأسیس کتابخانه‌ای وسیع‌تر در نظر گرفته شد.

در این سال، کتابخانه مجلس به‌عنوان نخستین کتابخانه دولتی و مدرن ایران به‌طور رسمی افتتاح شد. سال‌ها بعد در پیمن ۱۳۴۱، ساختمانی با کاربری چندمنظوره افتتاح شد که در حال حاضر کتابخانه مرکزی در آن قرار دارد. اکنون گنجینه‌های کتیب و تاریخی از

مسجد داماد شاه قاجار

۱۳۳۶ شمسی سالم و از آن به‌عنوان ورودی اصلی بنا استفاده می‌شد. این اثر در تاریخ ۱۶ آذر ۱۳۷۶ با شماره ثبت ۱۹۳۹ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران در فهرست آثار تاریخی کشور به ثبت رسیده است و آنچه موجب رونق و ماندگاری مسجد مجد در طول تاریخ شده، علاوه بر قداست آنکه ملهم از خانه خدا بودن آن است، ریشه در حضور فقها و مجتهدان نام آشنا به‌عنوان امام‌جماعت و مدرس حوزه علمیه و برگزاری کلاس‌های احکام تجارت در آن است و راه‌اندازی مدرسه علمیه مجد نیز دلیل دیگری برای شهرت این مسجد در طول تاریخ است. مسجد مجد، از مساجد قدیمی تهران و محل تحصیل و تدریس و اقامه نماز جماعت بسیاری از بزرگان حوزه علمیه مانند شیخ فضل‌الله نوری و آیت‌الله محمدتقی آملی بوده است.

مسجد مجدالدوله از جمله بناهای قدیمی به‌جامانده از دوره قاجار است که به مسجد و مدرسه مجد نیز معروف است و در خیابان امام خمینی (ره)، مجاور بیمارستان سینا، واقع شده است. طبق کتیبه موجود در ضلع غربی آن، این بنا در سال ۱۲۷۱ شمسی توسط مهدی‌قلی خان مجدالدوله، داماد ناصرالدین شاه، ساخته شده و قسمت‌هایی نظیر شبستان جدید از الحاقات سال‌های ۱۳۳۵ و ۱۳۳۶ شمسی است. مسجد و مدرسه مجدالدوله با صحن مستطیل شکل شمالی-جنوبی با شیوه چهار ایوانی ساخته شده و در طرفین گنبدخانه ۲ شبستان ۱۲ ستون زیبا قرار دارد که یکی به در شرقی و دیگری به در غربی ایوان جنوبی متصل است.

این مسجد در قسمت شمالی دارای سردری مانند ایوان جنوبی بوده که تا سال

زهرابندی
روزنامه‌نگار

یادگار قوام‌الدوله در دروازه هزروین

تغییر اسم پدیا می‌کند. جالب اینکه در ساخت و طراحی این بنای تاریخی که ۱۹ سال از زمان به ثبت رسیدنش در فهرست آثار ملی ایران می‌گذرد از عناصری در معماری به نام «خریبا» و «سبایط» استفاده شده است. نصرالله حدادی، پژوهشگر و تهران‌شناس، درباره نوع معماری این بنا در خیابان وحدت اسلامی می‌گوید: «معماری سردرهای باقی‌مانده در خیابان وحدت اسلامی (شاپور سابق) متعلق به دوره پهلوی اول است. آن منطقه از مولوی جزئی از خندق اصلی تهران بود که در سال ۱۳۴۶ شمسی پر شد و هر سال در بخش‌هایی از آن خانه‌ها و بناها احداث شدند. در قدیم اصطلاحاً به این خانه‌ها «خانه سردر آجری» می‌گفتند. وقتی مالکان یک بنا پولدار بودند و امکان ساخت بنایی را با سردر آجری داشتند این کار را می‌کردند و همان می‌شد که سردرهای متنوعی نیز در محله‌های مختلف تهران ساخته شد.»

میرم قاسمی
روزنامه‌نگار

قدمت بازار چه شاپور سابق، شهید طرخانی امروز، به بعد از دوره ناصرالدین شاه و زمان گسترش حصار تهران می‌رسد. بازار چه طرخانی یکی از معدود بازارچه‌های محلی باقی‌مانده از تهران قدیم است که هنوز هم مغازه‌های محلی در آن به کسب‌وکار مشغولند. بخش مسقف این بازار چه در ورودی میدان وحدت اسلامی قرار دارد.

نام قدیمی تر اینجا بازار قوام‌الدوله بوده. برای اینکه این گذشته را بکاویم باید بگوییم که در زمان شاه‌طهماسب صفوی بازاری در محل فعلی این بازار در دروازه هزروین ساخته شده بود که در عصر ناصری برای اصلاح اسلوب شهر خراب شد و مجدداً بازار را قوام‌الدوله، از متمولین و بزرگان یکی از خاندان‌های معروف شیراز، می‌سازد. به همین خاطر به آن بازار چه قوام‌الدوله می‌گویند، اما در دوره رضاشاه به بازار چه شاپور

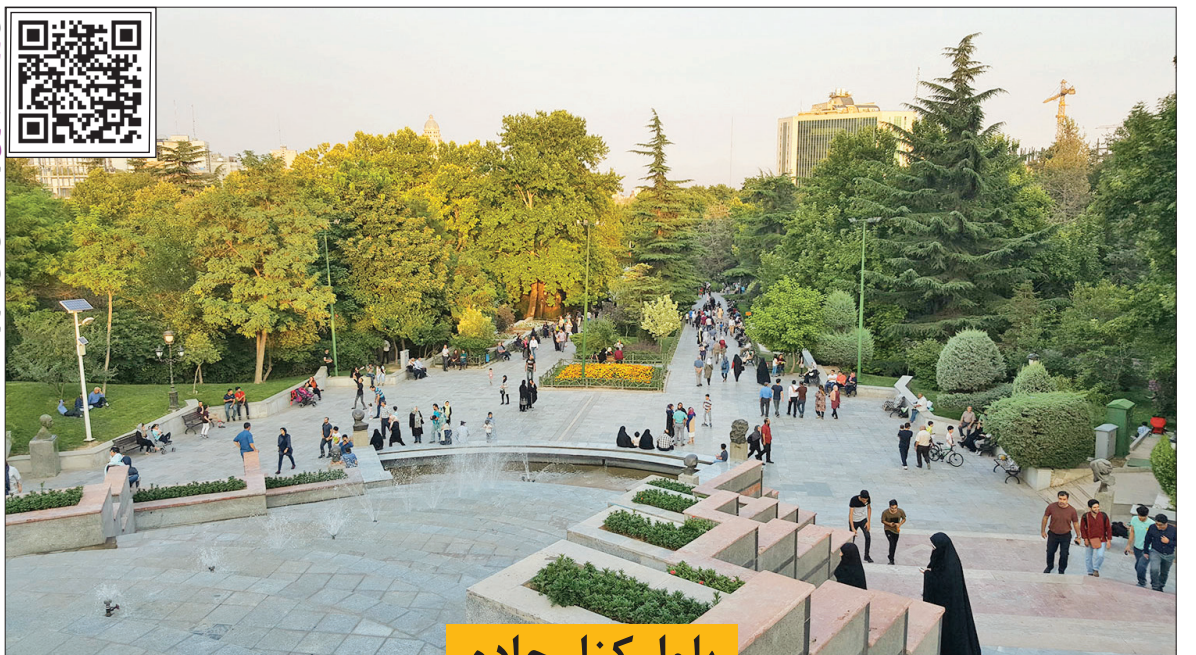

خرج کردن دانگی از کی در تهران رسم شد؟

نزدیکی آن بود به این نام شهره شد. اما داستان این تغییر نام به بعد از وزارت مستوفی‌الممالک که تفرشی‌الاصل بود مربوط می‌شود. تفرشی‌ها بعد از وزیر شدن همشهری‌شان، به دنبال کسب دانش رفتند و اغلبشان لقب میرزا را با نام خود یکدست می‌کشیدند. میرزا تفرشی‌ها کم‌کم به تهران می‌آیند تا شغلی برای خود دست و پا کنند منتها چون پول کافی برای خرید لباس نداشتند هر ۱۰ نفر با هم خرج می‌شدند، یعنی با پول مساوی در سفر با هم همراه می‌شدند و وقتی به تهران می‌رسیدند یک دست لباس می‌خریدند و هر روز یکی با این لباس که دانگی خریده بودند دنبال کار می‌رفت. این رسم چون باعث دوستی بین تفرشی‌ها می‌شد کم‌کم به مذاق تهرانی‌ها خوش آمد و آنها هم دانگی خرج کردن را در پیش گرفتند. از آن زمان این سرراه، کاروانسرا و... به دانگی معروف شد.

نصیبه سجادی
روزنامه‌نگار

کوچه دانگی، سرراه دانگی، مسجد دانگی، کاروانسرای دانگی، اینها نام‌هایی است نشسته بر تن برخی از مکان‌ها و خیابان‌های پایتخت، به‌ویژه جنوب آن. اهالی درباره وجه تسمیه این مکان‌ها و نام‌ها اطلاعات متنوعی می‌دهند: «چون چند نفر جمع می‌شدند و با هم پول ساخت جایی را می‌دادند پسوند نام آن مکان می‌شد دانگی، مثلاً مسجد دانگی (مسجد پانزار) یا کوچه دانگی». اما ماجرای شنیدنی‌تر و به واقعیت نزدیک‌تر همان است که جعفر شهری در کتاب طهران قدیم آورده است. در انتهای پانزار، ۲۰۰ متر مانده به شرق، کاروانسرای بود که اهالی شهر تفرش وقتی از شهرستان به تهران می‌آمدند آنجا سکونت می‌کردند. بعد از اینکه مدتی از آمد و شد آنها به تهران گذشت، کم‌کم کاروانسرا به کاروانسرای دانگی و سرراهی که در

بلوار کنار جاده

حسین حسن‌زاده
روزنامه‌نگار

به حاشیه این خیابان بخشید، میان شهروندان به نام «بلوار کنار جاده» معروف شد. منظور از جاده همان خیابان ولیعصر (عج) کنونی است که پس از جاده قدیم شمیران یا همان خیابان شریعتی فعلی، ساخته و تبدیل به دومین جاده دسترسی به شمیران شد. فاز دوم بوستان ملت ۶ سال بعد یعنی در سال ۱۳۵۳ به پایان رسید که شامل ۲ بخش تپه‌ای یعنی جنگل کاری‌های سمت سازمان صداوسیما و چمن کاری و گل کاری‌های سمت بزرگراه آیت‌الله هاشمی رفسنجانی (نیایش) و خیابان سنول است. نگاهی به تصاویر قدیمی بوستان ملت نشان می‌دهد این بوستان زیبایی ۳۴ هکتاری که حدود ۲۳ هکتار آن به چمن کاری، ۲/۳ هکتار آن به جنگل کاری و ۰/۲ هکتار آن به گل کاری اختصاص یافته، به‌صورت نامنظم و به سبک بوستان‌های انگلیسی طراحی شده است. بقیه مساحت بوستان شامل دریاچه مصنوعی، پیاده‌رو و... است.

می‌گویند بوستان معروف خیابان ولی‌عصر (عج) نخستین بوستانی است که تهرانی‌ها به هم‌پیمان‌های غیر تهرانی خود معرفی می‌کنند؛ بوستانی زیبا با گونه‌های متنوع گیاهی که قدم زدن در آن در هر فصل سال لذت وصف‌نشدنی دارد. شاید بارش سخت باشد اما حدود ۵۷ سال قبل خبری از بوستان ملت، این گستره زیبا و پردار و درخت‌نبرد و در حاشیه خیابان کنونی ولیعصر (عج) چیزی جز زمین بایری وسیع وجود نداشت. اکنون اما بوستان ملت یکی از سرسبزترین بوستان‌های تهران است که با دریاچه مصنوعی، گونه‌های متنوع گیاهی و جانوری به یکی از مقاصد اصلی گردشگری شهروندان تهرانی تبدیل شده است.

سال ۱۳۳۵ پروژه ساخت بوستان ملت در ۲ فاز آغاز شد. وقتی فاز اول بوستان ملت که امروز به موازات خیابان ولیعصر (عج) قرار دارد ساخته شد و گستره‌ای سبز و دل‌انگیز